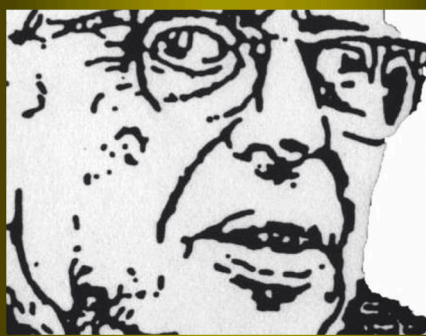

JEAN-PAUL SARTRE ~ SLOVÁ

JEAN-PAUL SARTRE

SLOVÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia ____ knižnica
svetových
autorov ____ zv. 14

JEAN-PAUL SARTRE
SLOVÁ

JEAN-PAUL SARTRE

SLOVÁ

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Éditions Gallimard 1964
Translation © Vladimíra Komorovská 2011
Prologue © Roman Michelko 2011
Cover design © Dušan Babjak 2011
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2011
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Ouvrage publié avec le concours du Ministère français chargé de la
Culture – Centre National du Livre

Dielo vydané s finančnou podporou Francúzskeho ministerstva
povereného kultúrou – Národného knižného centra

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV
spol. s r. o.

Jean-Paul Sartre: Slová
Z francúzskeho originálu *Les Mots*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve
Gallimard v roku 1964, preložila Vladimíra Komorovská.
Predslov napísal Roman Michelko
Zodpovedná redaktorka Anna Vidová
Obálka Dušan Babjak
Sadzba a tlač ETERNA Press, s. r. o.
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-430-0

Pani Z.

Sartrove Slová v kontexte jeho tvorby

Na dielo Jeana Paula Sartra som narazil ako študent strednej školy. Objavil som vtedy autora, ktorý ma v dobrom zmysle slova šokoval. Jeho hry, najmä Diabol a Pánboh, poviedky v zbierke Múr a nakoniec aj románový debut Hnus boli natolko odlišné od takmer všetkého, čo som dosiaľ čítal, že som sa od neho nedokázal len tak odpútať. Sartre priniesol (pre mňa) do literatúry niečo, čo som v nej dosiaľ márne hľadal. Ukázal mi v plnej nahote vykorenenosť nielen svojho buržoázneho stavu, zviditeľnil naliehavý pocit reálneho možného (aj mojej a mojej generácii vlastnej) frustrácie nad existenciou, ale aj vypäté životné zážitky v čase vojny, konflikt zla a dobra vo svojej až démonickej polohe. Najviac som oceňoval jeho schopnosť skoncentrovať celé dielo – hru, román či poviedku – do jednej sentence vystihujúcej podstatu. V diele Diabol a Pánboh je ňou veta: „Ak prijmeš svet taký, aký je, si spoluvinník, ako ho zmeníš, si kat.“ Už z týchto mrazivých slov jasne vyplýva, akým spôsobom formoval celé povojnové generácie európskej mládeže, ktoré potrebovali filozoficky absorbovať najhlbšie vnútorné kataklizmy dvadsiateho storočia – druhú svetovú vojnu spolu s jej barbarstvom – priemyselným sterilným vraždením a obľudnou dokonalosťou zla, ktoré zrodila nová doba plná zvrátených ideológií. Toto všetko ma zasiahlo v „správnom čase“ dospievania, hodnotového vyzrievania, keď sa formoval aj môj životný názor. Objavil som tak autora, ktorý ovplyvnil moje ďalšie profesionálne smerovanie. Z tohto pohľadu je Sartrova filozofická autobiografia Slová veľmi zásadná, pretože mapuje prvých deväť rokov života proroka francúzskeho existencializmu. Z genealógie autora zisťujeme, že po matke pochádza zo slávnej schweitzerovskej rodiny, ktorá mala naňho najväčší vplyv. Po predčasnej smrti otca, ktorého nikdy nepoznal, sa ocitá u svojho deda – príslušníka vyššej strednej triedy, špičkového odborníka v oblasti germanistiky. Problematické postavenie matky – mladej vdovy, odsúdenej na milosť a nemilosť rodiny, ho poznačí hlbokou, i keď skrytou traumou. Ako veľmi senzi-

tívne dieťa si podvedome uvedomuje jej a tým aj svoje postavenie. Z toho pramení aj veľmi silný (v istom zmysle až patologický) vzťah k matke, ktorý potom spisovateľa dlho determinoval aj v osobnom živote a odzrkadľuje sa aj vo viacerých jeho literárnych postavách. Sartre bol osamelým dieťaťom. Vyrastal bez rovesníkov. Prvé roky školskej dochádzky strávil so súkromnými učiteľmi a aj prvé pokusy integrovať ho do kolektívu rovesníkov dopadli neslávne. A tak sa ocitol sám v spoločnosti dospelých a v zajatí kníh. Literatúra, s ktorou prišiel do styku, nebola ktovieako kvalitná, ani vhodná pre jeho vek a formovanie jeho neskoršej osobnosti, ale čaru tlačeneho slova prepadol už v najútlejšom veku. Snaha o formovanie literárneho vkusu zo strany starého otca sa nestretla u vnuka s porozumením. Tento generáčny „konflikt“ nám poskytuje názorný pohľad na pomery vo francúzskych stredostavovských rodinách začiatkom dvadsiateho storočia. Vďaka Sartrovej často až sebazničujúco zžieravej úprimnosti vidíme aj to, čo obvykle zostáva pod pokrievkou.

Chlapcov samotársky život a izolácia od rovesníkov nevyhnutne vtlačili pečať charakteru neskoršieho všestranného tvorca. Už ako malé dieťa vnútorne pociťoval revoltu voči meštiackym pomerom, ktoré vládli v jeho okolí.

Pochopiteľne, pri čítaní textu musíme zohľadniť ťažko odhadnuteľnú mieru štylizácie a spätnej seba projekcie neskorších vlastných názorov, mieru, ktorú by zrejme presne nedokázal určiť ani samotný autor. Tak či onak, práve toto dielo vo veľkej miere dokresľuje myšlienkový profil autora – bez ohľadu na stupeň overiteľnej autenticity je totiž nanajvýš pravdepodobné, že Sartre väčšine napísaného veril, napriek tomu, že jeho pravda bola „výsostne“ subjektívna.

Až po prečítaní Slov, pri zohľadnení vyššie spomenutých skutočností môžeme v plnej miere pochopiť, čo bolo neskôr v dospelom veku motorom Sartrovej vzbury voči buržoáznej spoločnosti. Sám „napáchnutý“ atmosférou tohto prostredia sa cítil vykorenený a cudzí. O to prekvapujúcejšie pôsobí neskutočná autenticosť, s akou vykreslil atmosféru doby – napriek tomu, že od opisovaných udalostí prešlo viac než polstoročie. Autobiografia nesie črty osobného bilancovania, ktoré sa vracia ku kľúčovým otázkam vynárajúcim sa v autorovej tvorbe. Poznačený dobou, ktorá zvrátenosťou priebehu dvoch svetových vojen otriasla postavením ľudskej bytosti a vychádzajúc z existencialistickej línie búrajúcej tradičný hodnotový systém aj nazeranie na ľudské bytie, spochybňuje všetko – slovo ako také, spisovateľa, ktorý

pomocou slova vytvára len mystifikáciu, čistotu umenia, ktorú vníma ako prázdnotu, zaužívané doktríny, tradičné koncepcie skutočnosti človeka a sveta. Až biograficky skúma vlastný názorový prerod v otázkach súvisiacich s poslaním spisovateľa od pocitu zodpovednosti a naplňania poslania v politických a ideových zápasoch doby, cez problém nadbytočnosti, až po bezmocnosť autora v zmesi komédie, lži, nepolapiteľnosti pravdy a neschopnosti mať akýkoľvek dosah na čitateľa. Myšlienkový oblúk smeruje od výlučnosti po izolovanosť umelca. Som rád, že ani slovenský čitateľ nebude o tento titul ochudobnený.

Roman Michelko

I. Čítanie

Okolo roku 1850 sa jeden učiteľ obdarený potomstvom odhodlal, že si v Alsasku otvorí koloniál. Tento kantor-odbehlík však požadoval kompenzáciu; keďže sa vzdal možnosti formovať ľudského ducha, jeden z jeho synov musel formovať ľudské duše; z rodinného kruhu mal vzísť pastor a voľba padla na Charlesa. Charles sa však povinnosti vyhol, radšej sa pustil do sveta po stopách jednej krasojazdkyne. Jeho portrét obrátili tvárou k stene a zakázali nahlas vysloviť jeho meno. Na koho príde rad? August sa poponáhľal nasledovať otcov príklad; vrhol sa do obchodovania, v ktorom sa našiel. Ostával Louis bez výrazných sklonov; otec ovládol pokojného chlapca a obratom ruky z neho spravil pastora. Neskôr Louis zašiel v poslušnosti tak ďaleko, že splodil ďalšieho pastora Alberta Schweitzera, ktorý urobil všeobecne známu kariéru. Charles však nenašiel svoju krasojazdkyňu a poznamenalo ho otcovo utešené gesto; celý život si uchoval zmysel pre vznešenosť a zanietené pretváral malé príhody na významné udalosti. Ukázalo sa, že nemá v úmysle uniknúť pred rodinným poslaním; chcel sa oddať duchovnosti v miernejšej podobe a získať taký kňazský úrad, ktorý by mu nebránil užívať si s krasojazdkyňami. Charlesovým predstavám vyhovovala profesúra; vybral si odbor germanistiky. Obhájil dizertáciu o Hansovi Sachsovi, zvolil si priamu metódu a neskôršie sa vyhlasoval za jej vynálezcu; v spolupráci s pánom Simonnotom napísal uznávanú učebnicu *Deutsches Lesebuch*, čo mu zaistilo rýchly kariérny postup v Mâconne, Lyone a Paríži. V Paríži predniesol pri príležitosti udeľovania cien príhovor, ktorý bol na jeho počesť vydaný ako separát: „Vážení pán minister, dámy a páni, drahé deti, nikdy by ste neuhádli, o čom sa dnes chystám hovoriť. O hudbe!“ Vynikal ako príležitostný básnik. Na rodinných zhromaždeniach neraz pripomínal: „Louis je najzbožnejší, August najbohatší, ja som najinteligentnejší.“ Bratia sa smiali, švagriné odúvali pery. Charles Schweitzer sa v Mâconne oženil s Louisou Guillemínovou, dcérou katolíckeho advokáta. Louise sa s nenávisťou zmieňovala o svadobnej ceste; mladomanžel ju uniesol, skôr než stihla dojesť, a dotiahol do vlaku. Ani v sedemdesiatke nezabudla na pórový šalát, ktorý objednal v staničnej reštaurácii. „Zjedol celý koreň, mne nechal iba vňať.“ Dva týždne strávili v Alsasku a vôbec nevstali od stola; bratia si v žargóne rozprávali oplzlé historky; pastor sa občas otočil k Louise a z kresťanskej